

BS/92/2011

WYBORY PARLAMENTARNE 2011 –
ZAINTERESOWANIE, PEWNOŚĆ
GŁOSOWANIA, ALTERNATYWY
WYBORCZE, ELEKTORATY
NEGATYWNE

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Najprawdopodobniej za niespełna trzy miesiące Polacy będą podejmować decyzje o udziale w wyborach parlamentarnych oraz ewentualnej strategii głosowania w nich, związanej z opowiedzeniem się za określoną partią polityczną. Lipcowe preferencje partyjne¹ dają w tym względzie zdecydowane prowadzenie Platformie Obywatelskiej, którą w jesiennych wyborach planuje poprzeć blisko dwie piąte zamierzających głosować (38%). Pod tym względem główna partia rządząca wyraźnie dystansuje ugrupowania zajmujące kolejne pozycje w rankingu poparcia, a więc PiS i SLD, na które zamierza głosować odpowiednio: 17% i 9% uprawnionych. Co jednak istotne, obok tych, którzy w swoim przekonaniu na pewno nie pójdą do urn (18%), ponad jedna czwarta dorosłych Polaków (26%) jeszcze nie wie, czy weźmie udział w najbliższych wyborach, natomiast wśród tych, którzy zamierzają głosować, co czwarty (27%) nie ma sprecyzowanych preferencji. Pojawia się również dodatkowe pytanie o niezmiennosć decyzji wyborczych tych, którzy na dzień dzisiejszy planują wziąć udział w procedurach demokratycznych i wiedzą, które ugrupowanie poprą. Jakie są ich ewentualne alternatywy wyborcze, a jakie partie na pewno nie mogą liczyć na ich poparcie? Na te i inne pytania próbowaliśmy znaleźć odpowiedź w lipcowym sondażu².

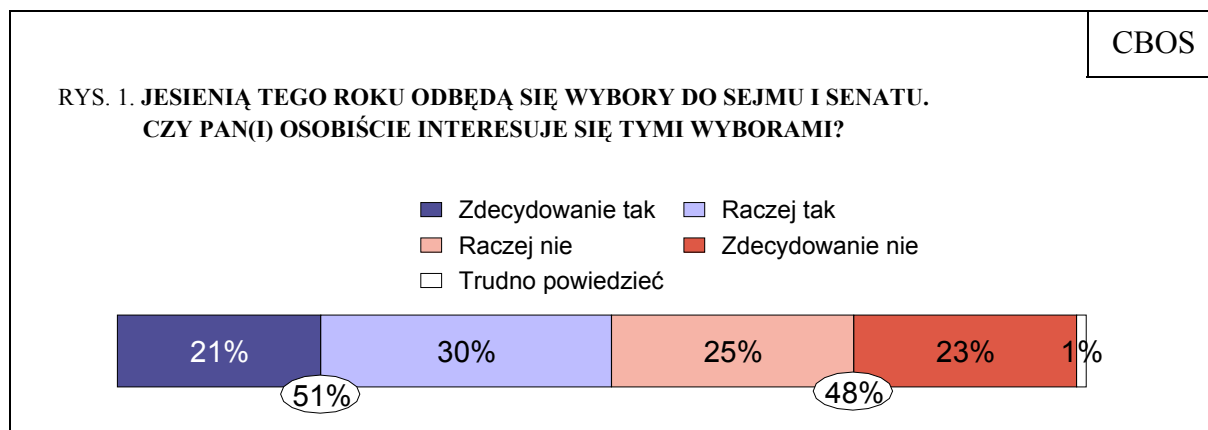
ZAINTERESOWANIE WYBORAMI

Polacy pytani o zainteresowanie zbliżającymi się wyborami do Sejmu i Senatu są wyraźnie podzieleni. Zgodnie z deklaracjami, jesiennym głosowaniem interesuje się 51% ankietowanych (w tym 21% zdecydowanie), a tylko nieco mniejszą grupę (48%) stanowią ci, których wybory te, jak na razie, nie obchodzą, w tym 23% w ogóle się nimi nie interesuje.

---

¹ Zob. komunikat CBOS „Preferencje partyjne w lipcu”, lipiec 2011 (oprac. K. Pankowski).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (254) przeprowadzono w dniach 30 czerwca – 6 lipca 2011 roku na liczącej 1080 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Zainteresowanie tegorocznymi wyborami do Sejmu i Senatu na kilka miesięcy przed głosowaniem jest wyraźnie mniejsze niż tuż przed dotychczasowymi wyborami parlamentarnymi, począwszy od 1997 roku, a zwłaszcza w porównaniu z sytuacją sprzed wyborów w 2007 roku. Można jednak przypuszczać, że wraz z oficjalnym początkiem kampanii wyborczej zainteresowanie jesiennym głosowaniem będzie wzrastało.

Tabela 1

Jesienią tego roku odbędą się wybory do Sejmu i Senatu. Czy Pan(i) osobiście interesuje się tymi wyborami?	Wskazania respondentów według terminów badań									
	IX 1997		IX 2001		IX 2005		X 2007		VII 2011	
	w procentach									
Zdecydowanie tak	18	59	19	59	13	56	21	65	21	51
Raczej tak	41		40		43		44		30	
Raczej nie	27	39	26	40	27	44	21	34	25	48
Zdecydowanie nie	12		14		17		13		23	
Trudno powiedzieć	1		1		0		1		1	

Obecnie wyborami do parlamentu interesują się przede wszystkim osoby najlepiej wykształcone, zajmujące najwyższe pozycje zawodowe (zwłaszcza kadra kierownicza i specjaliści wyższego szczebla), osiągające najwyższe dochody *per capita* i deklarujące zadowolenie ze swojej sytuacji materialnej. Ze względu na płeć częściej są to mężczyźni niż kobiety, a z uwagi na wiek – nieco częściej osoby powyżej 54 roku życia. Co istotne, poziom zainteresowania wyborami zarówno wśród tych, którzy swoje poglądy polityczne określają jako lewicowe, jak i wśród deklarujących orientację pravicową jest porównywalny (odpowiednio: 63% i 68%). Natomiast najmniejsze zainteresowanie zbliżającym się głosowaniem wykazują respondenci o poglądach centrowych – połowa z nich (51%) przyznaje, że się nim nie interesuje.

Brak zainteresowania wyborami częściej niż pozostali deklarują również osoby o niesprecyzowanych poglądach politycznych, respondenci w wieku od 18 do 24 lat, badani najslabiej wykształceni i najgorzej sytuowani, zwłaszcza robotnicy, gospodynie domowe, pracownicy usług i bezrobotni (zob. tabele aneksowe).

W elektoratach partyjnych niemal powszechne zainteresowanie wyborami deklarują wyborcy SLD (91%), a w dalszej kolejności – zwolennicy PO (86%), PiS (81%) i PSL (79%). W znacznie mniejszym stopniu interesują się jesiennym głosowaniem ci, którzy wprawdzie planują w nim uczestniczyć, ale jeszcze nie wiedzą, które ugrupowanie poprzeć (67%). Niemal powszechny brak zainteresowania zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi deklarują natomiast osoby, które jeszcze nie zdecydowały, czy wezmą w nich udział (78%), oraz – przede wszystkim – te, które nie zamierzają głosować (94%).

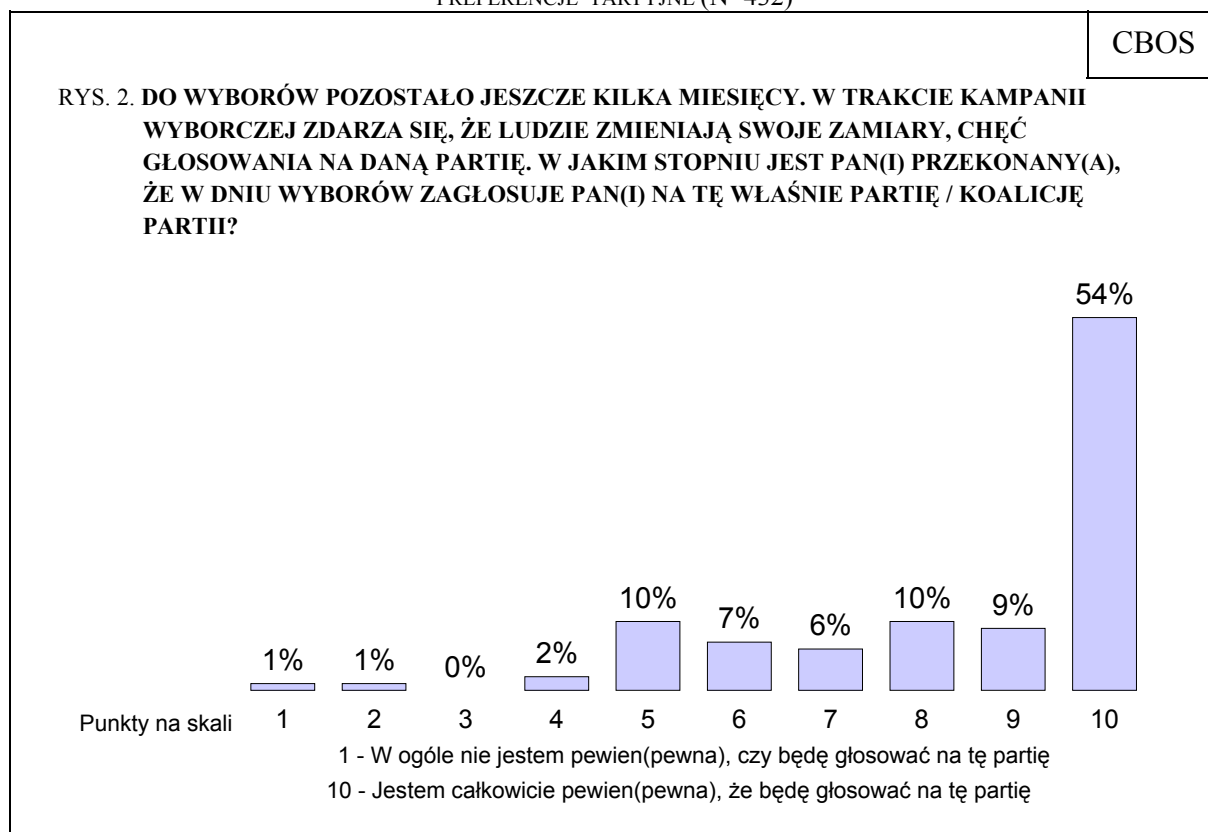
Tabela 2

Elektoraty	Jesienią tego roku odbędą się wybory do Sejmu i Senatu. Czy Pan(i) osobiście interesuje się tymi wyborami?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Sojusz Lewicy Demokratycznej	91	9	0
Platforma Obywatelska RP	86	14	0
Prawo i Sprawiedliwość	81	19	0
Polskie Stronnictwo Ludowe*	79	21	0
Niezdecydowani, na kogo głosować	67	31	2
Niezdecydowani, czy głosować	21	78	1
Niezamierzający głosować	5	94	2

PEWNOŚĆ WYBORU

Jedynie 40% ogółu badanych stanowią ci, którzy zamierzają głosować w zbliżających się wyborach i mają określone preferencje partyjne. Jak się jednak okazuje, tylko nieco ponad połowa z nich (54%, co stanowi 22% ogółu badanych) jest całkowicie pewna swojego wyboru. Pozostali mają jeszcze w tym względzie mniejsze lub większe wątpliwości.

ODPOWIEDZI BADANYCH DEKLARUJĄCYCH UDZIAŁ W WYBORACH I MAJĄCYCH SPRECYZOWANE
PREFERENCJE PARTYJNE (N=432)

Najbardziej zdeterminowany elektorat ma PiS. Deklarowany średni stopień pewności swojego wyboru mierzony na 10-punktowej skali wynosi w przypadku zwolenników ugrupowania Jarosława Kaczyńskiego 9,06, przy średniej dla ogółu badanych – 8,49. Aż 69% zadeklarowanych wyborców PiS jest całkowicie pewnych, że w jesiennych wyborach odda głos na tę partię, podczas gdy w przypadku Platformy Obywatelskiej, która pod względem pewności poparcia wyrażanej przez jej zwolenników zajmuje drugie miejsce (średnia 8,55), odsetek wyborców stuprocentowo pewnych głosowania na tę partię wynosi 56%.

Jeszcze mniejszą pewność głosowania na popierane ugrupowanie deklarują zwolennicy PSL (średnia na 10-punktowej skali wynosi 7,97), a także SLD (7,88) oraz pozostałych ugrupowań, które – ze względu na niewielkie liczebności ich wyborców w badanej próbie – potraktowaliśmy łącznie (średnia 7,72). Wśród ogółu zadeklarowanych wyborców PSL odsetek osób całkowicie przekonanych do oddania głosu na tę partię wynosi 38%, a w przypadku zwolenników SLD całkowitą pewność poparcia Sojuszu deklaruje jedna trzecia (35%). W pozostałych ugrupowaniach, które – według sondażowych wyników

– nie mają szans na przekroczenie wymaganego progu wyborczego, odsetek ten wynosi średnio 46%.

Tabela 3

W jakim stopniu jest Pan(i) przekonany(a), że w dniu wyborów zgłosuje Pan(i) na tę właśnie partię / koalicję partii?	Punkty na 10-punktowej skali, na której 1 oznacza „w ogóle nie jestem pewien(pewna), czy będę głosować na tę partię”, a 10 – „jestem całkowicie pewien(pewna), że będę głosować na tę partię”				Średnia na skali	Odchylenie standardowe
	1-4	5-6	7-8	9-10		
	w procentach					
Ogół badanych deklarujących udział w wyborach i mających sprecyzowane preferencje partyjne (N=432)	4	17	16	63 (54)**	8,49	2,09
Elektoraty partii politycznych						
Prawo i Sprawiedliwość	3	9	12	76 (69)	9,06	1,72
Platforma Obywatelska RP	3	16	16	65 (56)	8,55	2,06
Polskie Stronnictwo Ludowe	0	30	25	45 (38)	7,97	1,99
Sojusz Lewicy Demokratycznej	7	20	19	54 (35)	7,88	2,33
Pozostałe ugrupowania*	5	28	21	46 (46)	7,72	2,43

* W zestawieniu uwzględniono ugrupowania, dla których deklarowane poparcie wynosi nie mniej niż 4%. Wyniki dla pozostałych partii podano łącznie

** W nawiasach podano odsetek odpowiedzi wskazujących na całkowitą pewność wyboru (punkt 10 na skali)

Biorąc pod uwagę cechy społeczno-demograficzne respondentów można zauważyć, że największe prawdopodobieństwo zmiany obecnych preferencji w najbliższych wyborach wykazują najmłodszy wyborcy (od 18 do 34 lat), w tym przede wszystkim uczniowie i studenci, a ponadto osoby o najniższych dochodach *per capita* oraz badani o centrowych poglądach politycznych (zob. tabele aneksowe).

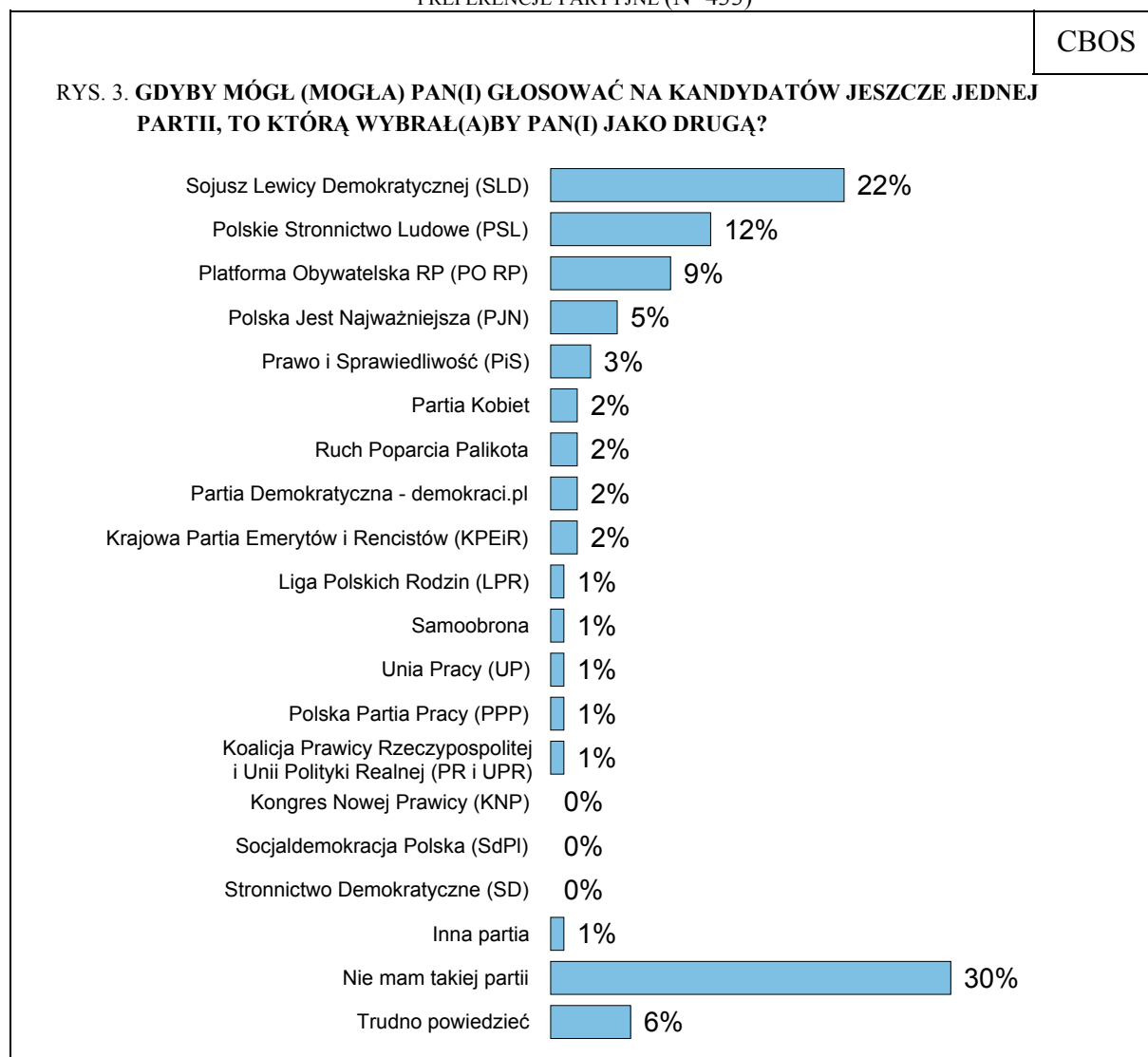
ALTERNATYWY WYBORCZE

W związku ze stosunkowo sporym odsetkiem niezdecydowanych, jeżeli chodzi o preferencje partyjne zadeklarowanych wyborców, sensowne wydaje się pytanie o ewentualne alternatywne scenariusze głosowania. Jak się okazuje, jako partia „drugiego wyboru” najczęściej wskazywany jest Sojusz Lewicy Demokratycznej. Ponad jedna piąta (22%) spośród tych, którzy zamierzają uczestniczyć w nadchodzących wyborach i mają sprecyzowane preferencje partyjne, w przypadku możliwości głosowania na kandydatów jeszcze jednego ugrupowania wybrałaby właśnie przedstawicieli SLD. Drugie miejsce wśród najczęściej wskazywanych alternatyw wyborczych – z wyraźnie słabszym wynikiem – zajmuje PSL (12%), a trzecią z kolei partią drugiego wyboru jest PO, która może liczyć na ewentualne poparcie 9% wyborców innych ugrupowań.

Możliwość głosowania na pozostałe partie jako alternatywne dla obecnych preferencji wyborczych wydaje się nieznaczna. Tylko co dwudziesty wyborca (5%) bierze pod uwagę głosowanie na PJN, a trzech na stu (3%) rozważa ewentualne poparcie PiS. Jeszcze mniejszą siłę przyciągania mają takie ugrupowania, jak: Partia Kobiet, Ruch Poparcia Palikota, Partia Demokratyczna oraz Krajowa Partia Emerytów i Rencistów, które jako partie „drugiego wyboru” wskazuje zaledwie po 2% wyborców. Pozostałe ugrupowania raczej nie mają co liczyć na możliwość powiększenia swojego obecnego stanu posiadania o głosy wyborców innych ugrupowań.

Co ciekawe, tylko niespełna co trzeci wyborca o ukształtowanych preferencjach partyjnych (30%) nie dostrzega poza popieranym przez siebie ugrupowaniem alternatywnej partii, którą mógłby poprzeć w nadchodzących wyborach.

ODPOWIEDZI OSÓB DEKLARUJĄCYCH UDZIAŁ W WYBORACH I MAJĄCYCH SPRECYZOWANE
PREFERENCJE PARTYJNE (N=433)

Monitorowane co pewien czas partyjne afiliacje wyborców stanowią potwierdzenie dość stabilnej sytuacji na scenie politycznej i utrzymującego się od dłuższego czasu układu sił. Możliwości pozyskiwania dodatkowych zwolenników przez poszczególne ugrupowania w zasadzie się nie zmieniają, choć można zauważyć tendencję do nieznacznego umacniania się SLD na pozycji lidera listy alternatywnych ugrupowań oraz nieco słabnącą pozycję zajmującego obecnie piąte miejsce wśród partii drugiego wyboru – PiS. W miarę stabilny od 2010 roku i jednocześnie znacznie wyższy niż w 2009 roku jest odsetek zadeklarowanych wyborców, którzy nie widzą żadnej alternatywy dla popieranej partii.

Tabela 4

Gdyby mógł (mogła) Pan(i) głosować na kandydatów jeszcze jednej partii, to którą wybrał(a)by Pan(i) jako drugą?*	II/III 2009 (N=912)	X 2010 (N=548)	V 2011 (N=565)	VII 2011 (N=433)
	w procentach			
Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD)	14	21	19	22
Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)	13	12	11	12
Platforma Obywatelska RP (PO RP)	12	9	9	9
Polska Jest Najważniejsza (PJN)	-	-	3	5
Prawo i Sprawiedliwość (PiS)	7	5	5	3
Partia Kobiet	7	2	3	2
Ruch Poparcia Palikota	-	3	2	2
Partia Demokratyczna – demokraci.pl	4	1	1	2
Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (KPEiR)	1	1	(poniżej 0,5)	2
Liga Polskich Rodzin (LPR)	3	3	3	1
Samoobrona	2	0	1	1
Unia Pracy (UP)	2	1	1	1
Polska Partia Pracy (PPP)	2	1	(poniżej 0,5)	1
Koalicja Prawicy Rzeczypospolitej i Unii Polityki Realnej (PR i UPR)	3**	3**	2**	1
Kongres Nowej Prawicy (KNP)	-	-	-	(0,5)
Socjaldemokracja Polska (SdPI)	3	1	(poniżej 0,5)	(poniżej 0,5)
Stronnictwo Demokratyczne (SD)	-	(poniżej 0,5)	0	(poniżej 0,5)
Inna partia	2	2	0	1
Nie mam takiej partii	20	30	33	30
Trudno powiedzieć	7	7	7	6

* Na pytanie odpowiadały osoby deklarujące udział w wyborach i mające sprecyzowane preferencje partyjne

** W poprzednich pomiarach Prawica Rzeczypospolitej i UPR występowały oddzielnie, w związku z czym obecnie dla porównania zsumowano odsetki wskazań dotyczące obu ugrupowań

Wysoka pozycja SLD w rankingu najbardziej popularnych partii „drugiego wyboru” w dużej mierze wynika z tego, że Sojusz stanowi alternatywę dla znacznej części wyborców obecnej koalicji rządzącej. Możliwość głosowania na to ugrupowanie bierze pod uwagę 35% obecnych zwolenników PSL oraz niemal tyle samo (32%) zadeklarowanych wyborców PO. Rządziej natomiast SLD stanowi alternatywę dla tych, którzy zamierzają głosować na PiS

(8%), a także na inne ugrupowania, które – jak wynika z deklaracji – nie przekroczyłyby wymaganego progu wyborczego i nie znalazłyby się w nowym parlamencie (przeciętnie 11%).

Z kolei PSL, zajmujące drugie miejsce wśród najczęściej branych pod uwagę ugrupowań „drugiego wyboru”, stanowi alternatywę przede wszystkim dla obecnych zwolenników SLD (17%). Możliwość głosowania na tę partię rozważa również co ósmy wyborca popierający obecnie PiS (12%) oraz co dziewiąty zamierzający w jesiennych wyborach poprzeć PO (11%).

Tabela 5

Gdyby mógł (mogła) Pan(i) głosować na kandydatów jeszcze jednej partii, to którą wybrał(a)by Pan(i) jako drugą?	Elektoraty				
	PO (N=227)	PSL* (N=25)	PiS (N=98)	SLD (N=55)	pozostałych partii* (N=28)
	w procentach				
Koalicja Prawicy Rzeczypospolitej i Unii Polityki Realnej (PR i UPR)	1	-	2	-	4
Kongres Nowej Prawicy (KNP)	-	-	-	2	4
Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (KPEiR)	1	4	3	2	-
Liga Polskich Rodzin (LPR)	1	-	5	-	-
Partia Demokratyczna – demokraci.pl	2	-	1	1	3
Partia Kobiet	3	-	-	2	-
Platforma Obywatelska RP (PO RP)	-	32	6	34	22
Polska Jest Najważniejsza (PJN)	4	4	10	-	-
Polska Partia Pracy (PPP)	1	-	-	-	-
Polskie Stronictwo Ludowe (PSL)	11	-	12	17	10
Prawo i Sprawiedliwość (PiS)	3	4	-	8	6
Ruch Poparcia Palikota	3	-	-	1	-
Samobrona	1	-	-	-	7
Socjaldemokracja Polska (SdPI)	-	-	-	2	-
Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD)	32	35	8	-	11
Stronictwo Demokratyczne (SD)	-	-	-	-	4
Unia Pracy (UP)	-	-	1	1	8
Inna partia	1	-	1	-	-
Nie mam takiej partii	31	15	42	24	10
Trudno powiedzieć	5	6	9	6	11
Ogółem	100	100	100	100	100

* Wyniki uzyskane dla tych partii należy traktować z dużą dozą ostrożności ze względu na małą liczbę badanych deklarujących dla nich poparcie

Platforma Obywatelska teoretycznie może skorzystać na zmianie preferencji partyjnych co trzeciego zdeklarowanego wyborcy SLD (34%) oraz PSL (32%). Również dla pozostałych ugrupowań (potraktowanych łącznie z uwagi na niewielkie ich liczebności

w badanej próbie) partia Donalda Tuska stanowi podstawową alternatywę wyborczą. Ponad jedna piąta wyborców zamierzających głosować na któreś spoza czterech głównych ugrupowań parlamentarnych (22%) wskazuje właśnie PO jako partię drugiego wyboru.

Elektorat partii Jarosława Kaczyńskiego charakteryzujący się największym zdeterminowaniem i wiernością stosunkowo najczęściej, poza PSL, upatruje alternatywy wyborczej w PJN (10%), natomiast sam PiS nie przyciąga w istotny sposób zwolenników żadnego z pozostałych głównych ugrupowań. Tylko nieco częściej niż inni wskazują w tym kontekście na PiS aktualni zwolennicy SLD (8%).

Dowodem na to, że elektorat PiS cechuje się wysokim stopniem identyfikacji ze swoim ugrupowaniem, jest fakt, że jego sympatyków charakteryzuje silniejsza niż w przypadku innych partii niechęć do zmiany preferencji. Spośród osób zamierzających w najbliższych wyborach głosować na partię Jarosława Kaczyńskiego ponad dwie piąte (42%) nie dostrzega żadnego innego ugrupowania, które ewentualnie mogłoby poprzeć. Dla porównania: wśród zwolenników PO odsetek ten wynosi 31%, w elektoracie SLD – 24%, wśród zamierzających głosować na PSL – 15%, a wśród sympatyków pozostałych ugrupowań średnio 10%.

WYBORCZE ANTYPATIE

Szansę powiększenia partyjnego elektoratu określa nie tylko siła przyciągania nowych zwolenników z grona potencjalnych wyborców innych ugrupowań, ale również poziom niechęci, jaki dana partia budzi wśród osób zamierzających głosować na pozostałe ugrupowania polityczne, a także wśród wyborców o niesprecyzowanych preferencjach partyjnych.

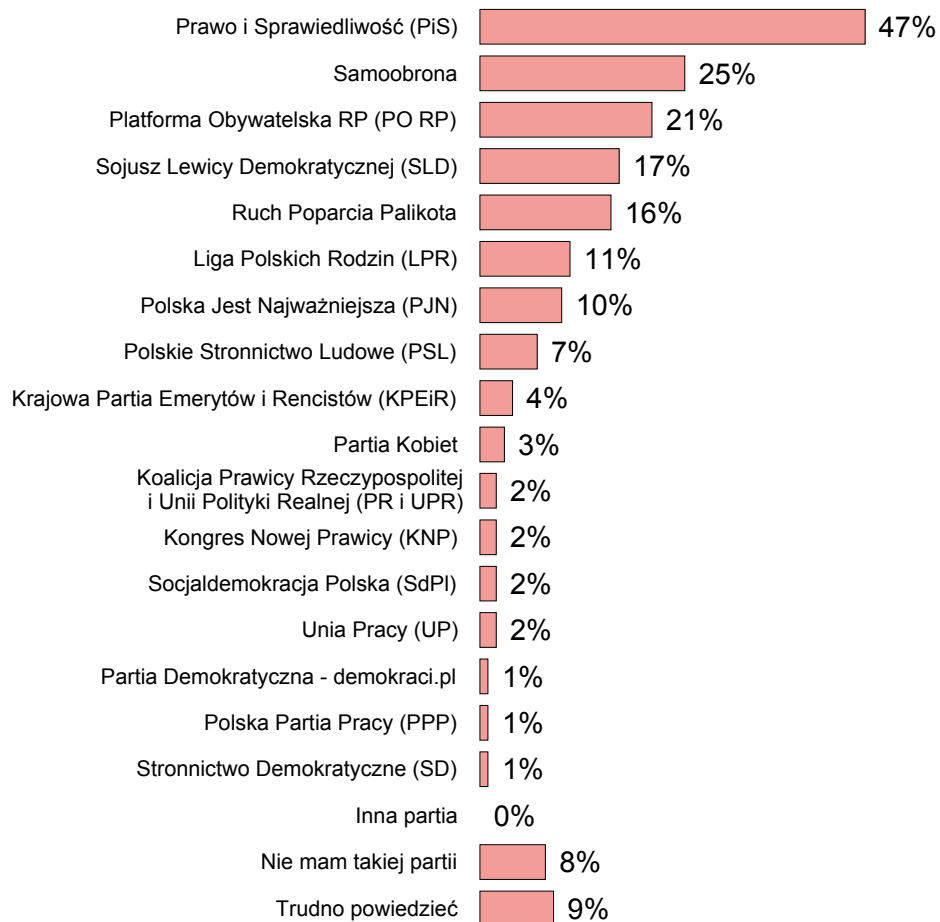
Podobnie jak dwa miesiące temu, a także we wcześniejszych pomiarach zdecydowanie najbardziej negatywnie postrzeganym ugrupowaniem politycznym jest PiS. Blisko połowa badanych wybierających się do urn (47%) odrzuca możliwość głosowania na tę partię. Na drugim miejscu na liście wyborczych antypatii znalazła się Samoobrona, budząca jednak znacznie mniejszą niż PiS niechęć wyborców. Jak wynika z deklaracji, na ugrupowanie Andrzeja Leppera na pewno nie zagłosowałby co czwarty zdeklarowany wyborca (25%). Możliwość głosowania na główną z rządzących partii wyklucza jedna piąta deklarujących udział w wyborach (21%), co daje PO trzecie miejsce w tym niechlubnym rankingu.

Z niechęcią jednej szóstej zadeklarowanych uczestników wyborów spotykają się Sojusz Lewicy Demokratycznej (17%) i Ruch Poparcia Palikota (16%), natomiast co dziewiąty wyborca deklaruje, że na pewno nie zagłosuje na Ligę Polskich Rodzin (11%), a co dziesiąty – na ugrupowanie, funkcjonujące od niedawna na polskiej scenie politycznej, Polska Jest Najważniejsza (10%).

ODPOWIEDZI OSÓB DEKLARUJĄCYCH UDZIAŁ W WYBORACH (N=599)

CBOS

RYS. 4. NA KTÓRĄ Z PARTII NA PEWNO NIE GŁOSOWAŁ(A)BY PAN(I)?

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wybrać więcej niż jedną partię

Niechęć do pozostałych ugrupowań jest znacznie mniejsza. Tylko co czternasty badany wybierający się na wybory (7%) deklaruje, że na pewno nie odda głosu na Polskie Stronnictwo Ludowe, a jedynie czterech na stu odrzuca możliwość poparcia Krajowej Partii Emerytów i Rencistów (4%). Relatywnie niewielkie grono przeciwników mają również: Partia Kobiet (3%), Koalicja Prawicy Rzeczypospolitej i Unii Polityki Realnej, Kongres

Nowej Prawicy, Socjaldemokracja Polska i Unia Pracy (po 2%), a także Partia Demokratyczna, Polska Partia Pracy oraz Stronnictwo Demokratyczne (po 1%).

Nieobecność Samoobrony i LPR w Sejmie mijającej kadencji sprawiła, że społeczna niechęć do tych ugrupowań od kilku lat regularnie spada. Prawdopodobnie wiąże się to z nikłymi ich szansami na możliwość szybkiego powrotu do wielkiej polityki.

W przypadku pozostałych partii politycznych antypatie wyborcze są od dwóch lat w miarę stabilne. Wyjątek stanowi PO, która po roku 2009 odbierana jest nieco bardziej krytycznie. Można jednak zauważyć, że w ciągu ostatnich dwóch miesięcy nieco zmniejszyła się niechęć badanych do głównej partii rządzącej (o 3 punkty), natomiast nieznacznie wzrosła do PJN (o 4 punkty).

Tabela 6

Na którą z partii wymienionych na tej liście na pewno nie głosował(a)by Pan(i)?*	Wskazania respondentów według terminów badań			
	II/III 2009	X 2010	V 2011	VII 2011
	w procentach			
Prawo i Sprawiedliwość (PiS)	43	44	48	47
Samoobrona	43	35	30	25
Platforma Obywatelska RP (PO RP)	14	19	24	21
Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD)	20	17	15	17
Ruch Poparcia Palikota	-	14	16	16
Liga Polskich Rodzin (LPR)	29	19	14	11
Polska Jest Najważniejsza (PJN)	-	-	6	10
Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)	6	8	8	7
Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (KPEiR)	3	3	2	4
Partia Kobiet	4	3	1	3
Koalicja Prawicy Rzeczypospolitej i Unii Polityki Realnej (PR i UPR)	8**	9**	5**	2
Kongres Nowej Prawicy (KNP)	-	-	-	2
Socjaldemokracja Polska (SdPI)	3	3	1	2
Unia Pracy (UP)	3	3	2	2
Partia Demokratyczna – demokraci.pl	2	1	0	1
Polska Partia Pracy (PPP)	2	1	1	1
Stronnictwo Demokratyczne (SD)	-	1	1	1
Nie mam takiej partii	4	8	7	8
Trudno powiedzieć	9	6	7	9

* Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wybrać więcej niż jedną partię

** W poprzednich pomiarach Prawica Rzeczypospolitej i UPR występowały oddzielnie, w związku z czym obecnie dla porównania zsumowano odsetki wskazań dotyczące obu ugrupowań

Niedawna decyzja o wspólnym starcie w wyborach parlamentarnych Prawicy Rzeczypospolitej i Unii Polityki Realnej nie zaowocowała wprawdzie wzrostem poparcia dla tej koalicji w stosunku do łącznej liczby ich zwolenników jako odrębnych ugrupowań,

jednak nieznacznie zmniejszył się (o 3 punkty) łączny odsetek wyborców zdecydowanie odrzucających możliwość głosowania na przedstawicieli tych partii.

Pomimo stosunkowo dużych różnicowań antypatii wyborczych w poszczególnych elektoratach okazuje się, że bez względu na preferencje partyjne, największe negatywne emocje wzbudza Prawo i Sprawiedliwość. Zgodnie z deklaracjami, na partię tę na pewno nie zagłosowałoby aż 75% zwolenników PO, 59% zadeklarowanych wyborców SLD, 51% sympatyków PSL oraz 45% wyborców zamierzających poprzeć jedno z pozostałych ugrupowań politycznych, które znalazły się na naszej liście. Również wśród osób o niesprecyzowanych preferencjach partyjnych to właśnie PiS jest ugrupowaniem odrzucanym najczęściej (30%).

Tabela 7

Na którą z partii wymienionych na tej liście na pewno nie głosował(a)by Pan(i)?*	Elektoraty					Niezdeterminowani (N=153)
	PO (N=227)	PSL** (N=25)	PiS (N=98)	SLD (N=55)	pozostałych partii** (N=30)	
	w procentach					
Koalicja Prawicy Rzeczypospolitej i Unii Polityki Realnej (PR i UPR)	2	-	2	-	10	1
Kongres Nowej Prawicy (KNP)	2	-	1	1	10	2
Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (KPEiR)	3	-	2	-	7	8
Liga Polskich Rodzin (LPR)	16	15	4	14	6	8
Partia Demokratyczna – demokraci.pl	-	-	1	2	4	1
Partia Kobiet	3	3	3	3	-	3
Platforma Obywatelska RP (PO RP)	-	20	68	30	21	18
Polska Jest Najważniejsza (PJN)	13	8	6	22	6	5
Polska Partia Pracy (PPP)	1	-	3	3	-	-
Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)	9	-	6	10	6	5
Prawo i Sprawiedliwość (PiS)	75	51	-	59	45	30
Ruch Poparcia Palikota	15	16	22	13	23	16
Samobrona	31	38	13	29	12	24
Socjaldemokracja Polska (SdPI)	1	-	3	-	8	2
Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD)	13	23	48	-	23	9
Stronnictwo Demokratyczne (SD)	1	4	-	2	3	-
Unia Pracy (UP)	3	3	1	3	-	2
Inna partia	-	-	-	-	-	-
Nie mam takiej partii	6	4	8	8	9	11
Trudno powiedzieć	2	7	5	5	-	23

* Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wybrać więcej niż jedną partię

** Wyniki uzyskane dla tych partii należy traktować z dużą dozą ostrożności ze względu na małą liczbę badanych deklarujących dla nich poparcie

Na Platformę Obywatelską z pewnością nie zagłosuje ponad dwie trzecie zdeklarowanych wyborców PiS (68%), blisko jedna trzecia zwolenników SLD (30%) oraz mniej więcej co piąty wyborca zamierzający w jesiennym głosowaniu poprzeć PSL (20%) albo jedno z pozostałych ugrupowań (21%). Możliwość oddania głosu na partię Donalda Tuska odrzuca również blisko jedna piąta tych, którzy nie mają jeszcze sprecyzowanych preferencji partyjnych (18%).

Niechęć do Sojuszu Lewicy Demokratycznej jest największa wśród zwolenników PiS (48%), a w następnej kolejności w elektoracie PSL (23%) i ugrupowań niemających wielkich szans na przekroczenie progu wyborczego (średnio 23%). Na partię Grzegorza Napieralskiego na pewno nie zamierza głosować co ósmy zwolennik PO (13%) oraz co jedenasty spośród tych, którzy planują wziąć udział w wyborach, ale jeszcze się zastanawiają, kogo w nich poprzeć (9%).

Spory elektorat negatywny wśród zwolenników większości głównych ugrupowań polskiej sceny politycznej ma również Samoobrona. Do zdeklarowanych przeciwników partii Andrzeja Leppera zalicza się obecnie blisko dwie piąte wyborców PSL (38%), niespełna jedna trzecia zwolenników PO (31%) i SLD (29%) oraz co czwarty wyborca niezdecydowany (24%).

Ruch Poparcia Palikota budzi niechęć od 13% do 23% wyborców, w zależności od deklarowanych przez nich preferencji partyjnych. Na Ligę Polskich Rodzin na pewno nie zagłosuje od 4% do 16% zwolenników innych ugrupowań. Pozostałe partie, niezależnie od popieranego ugrupowania, wzbudzają znacznie mniej negatywnych emocji.

Wybory już za niespełna trzy miesiące, tymczasem odsetek osób zamierzających w nich uczestniczyć i mających w pełni ukształtowane preferencje partyjne stanowi zaledwie 22% ogółu uprawnionych do głosowania. Poza tymi, którzy w ogóle nie planują głosować (18% ogółu badanych) lub jeszcze się zastanawiają nad udziałem w wyborach (26% ogółu), jest jeszcze spory odsetek zdeklarowanych wyborców niewiedzących, którą partię poprzeć (15% ogółu), oraz tych, którzy wprawdzie obecnie mają określone preferencje, jednak nie są jeszcze w stu procentach pewni swoich decyzji (19% ogółu).

Platforma Obywatelska zdecydowanie wyprzedza pod względem liczby zwolenników swojego głównego konkurenta, którym jest PiS, natomiast partia Jarosława Kaczyńskiego

ma przewagę nad Platformą pod względem stopnia mobilizacji swojego elektoratu. Poparcie dla PO jest w nieco większym stopniu niepewne. Za ugrupowaniem tym z całą stanowczością opowiada się ponad połowa jego dzisiejszego elektoratu (56%), podczas gdy w przypadku PiS odsetek ten wynosi 69%.

Rola SLD, zajmującego trzecie miejsce w rankingu poparcia partii politycznych, wydaje się o tyle znacząca, że Sojusz niezmiennie pozostaje główną partią alternatywną, zwłaszcza dla najliczniej reprezentowanych wyborców PO. Sympatię dla ugrupowania Grzegorza Napieralskiego niezmiennie deklaruje co trzeci zwolennik PO (32%), co jest korzystną sytuacją dla Sojuszu. Jak się jednak okazuje, w rywalizacji między PO i SLD również główna partia rządząca może powiększyć swój stan posiadania. Elektorat SLD cechuje się jeszcze mniejszym stopniem determinacji niż elektorat PO (całkowitą pewność głosowania na Sojusz deklaruje jedynie 35% jego zwolenników), a znaczna część obecnie popierających SLD (34%) wskazuje właśnie Platformę jako partię „drugiego wyboru”. Wpływ na to, czy między tymi ugrupowaniami nastąpią przepływy elektoratów oraz jaki ewentualnie przyjmą kierunek, będzie z pewnością miała (oficjalnie jeszcze nierozpoczęta) kampania wyborcza.

PiS – z największym elektoratem negatywnym – ma raczej niezbyt duże szanse na pozyskanie zdeklarowanych wyborców innych ugrupowań. Nowych sympatyków może natomiast szukać w grupie wyborców niezdecydowanych, wśród których niechęć do partii Jarosława Kaczyńskiego jest wprawdzie spora, ale znacznie mniejsza niż w elektoratach pozostałych ugrupowań. O ile jednak duży elektorat negatywny nie ma, jak się wydaje, znaczącego wpływu na wynik wyborów, o tyle determinacja zdeklarowanych wyborców (co stanowi niewątpliwą atut PiS) nie jest w tym względzie bez znaczenia.

Reasumując, na niespełna trzy miesiące przed wyborami sytuacja na polskiej scenie politycznej z pewnością jest jeszcze otwarta. Znacząca liczba osób niezdecydowanych, czy i na kogo głosować, jest wciąż „do wzięcia”. Mając na uwadze wyrok Trybunału Konstytucyjnego przyzwalający na prowadzenie kampanii wyborczej z wykorzystaniem spotów reklamowych i billboardów można oczekiwać, że walka o wyborców będzie dość agresywna.

Opracował
Rafał Boguszewski

A N E K S

Tabela 1

		Jesienią tego roku odbędą się wybory do Sejmu i Senatu. Czy Pan(i) osobiście interesuje się tymi wyborami?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		51	48	1	1079
Płeć	Mężczyźni	56	43	1	502
	Kobiety	46	53	1	577
Wiek	18-24 lata	35	64	1	141
	25-34	45	54	0	210
	35-44	49	51		163
	45-54	54	45	1	174
	55-64	60	40	0	210
	65 lat i więcej	57	39	3	180
Miejsce zamieszkania	Wieś	46	53	1	410
	Miasto do 20 tys.	49	50	0	141
	20-100 tys.	56	43	1	211
	101-500 tys.	51	48	1	178
	501 tys. i więcej mieszk.	57	42	1	140
Wykształcenie	Podstawowe	43	56	2	265
	Zasadnicze zawodowe	46	53	0	260
	Średnie	51	48	1	364
	Wyższe	68	31	1	190
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	70	30		100
	Średni personel, technicy	53	47		34
	Pracownicy adm.-biurowi	56	44		69
	Pracownicy usług	39	61		65
	Robotnicy wykwalifikowani	40	59	1	125
	Robotnicy niewykwalifik.	25	75		64
	Rolnicy	61	37	2	59
	Pracujący na własny rach.	55	45		46
Bierni zawodowo	Renciści	60	38	1	78
	Emeryci	59	39	2	233
	Uczniowie i studenci	46	53	1	72
	Bezrobotni	43	57		64
	Gospodynie domowe i inni	34	65	1	70
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	60	40		124
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	43	57		107
	sekt. pryw. poza rolnict.	49	51	0	241
	prywatnym gosp. rolnym	59	39	2	55
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	42	56	1	147
	501-750	38	62		156
	751-1000	54	45	1	200
	1001-1500	57	43	1	167
	Powyżej 1500 zł	65	35	1	150
Ocena własnych war. mater.	Złe	40	59	1	175
	Średnie	50	49	1	488
	Dobre	56	43	1	415
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	52	47	1	55
	Raz w tygodniu	52	47	1	470
	1-2 razy w miesiącu	56	44	0	197
	Kilka razy w roku	45	54	1	225
	W ogóle nie uczestniczy	48	51	1	132
Poglądy polityczne	Lewica	63	37	1	169
	Centrum	49	51	1	368
	Prawica	68	32		282
	Trudno powiedzieć	27	70	2	260

Tabela 2

		Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w tych wyborach?			Liczba osób
		Na pewno wezmę w nich udział	Jeszcze nie wiem, czy wezmę w nich udział	Na pewno nie wezmę w nich udziału	
		%	%	%	
Ogółem		56	26	18	1078
Płeć	Mężczyźni	58	23	19	502
	Kobiety	53	29	18	576
Wiek	18-24 lata	51	32	18	141
	25-34	49	28	23	210
	35-44	55	27	18	163
	45-54	54	30	16	173
	55-64	66	18	15	211
	65 lat i więcej	58	23	19	179
Miejsce zamieszkania	Wieś	51	31	18	409
	Miasto do 20 tys.	56	22	22	141
	20-100 tys.	59	27	14	211
	101-500 tys.	49	27	23	177
	501 tys. i więcej mieszk.	71	16	14	140
Wykształcenie	Podstawowe	48	26	26	267
	Zasadnicze zawodowe	49	29	22	259
	Średnie	58	29	14	364
	Wyższe	72	18	10	189
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	79	13	8	100
	Średni personel, technicy	57	38	5	34
	Pracownicy adm.-biurowi	57	27	16	69
	Pracownicy usług	45	26	29	65
	Robotnicy wykwalifikowani	40	38	22	124
	Robotnicy niewykwalifik.	34	33	34	64
	Rolnicy	66	21	13	59
	Pracujący na własny rach.	55	29	16	46
Bierni zawodowo	Renciści	63	18	19	78
	Emeryci	62	21	17	231
	Uczniowie i studenci	55	28	17	72
	Bezrobotni	51	26	23	65
	Gospodynie domowe i inni	44	39	16	70
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	63	28	9	124
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	44	35	22	107
	sekt. pryw. poza rolnict.	54	25	21	240
	prywatnym gosp. rolnym	62	23	15	55
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	49	26	25	147
	501-750	45	34	21	155
	751-1000	48	33	19	200
	1001-1500	64	24	12	167
	Powyżej 1500 zł	74	18	8	150
Ocena własnych war. mater.	Złe	44	31	26	176
	Średnie	55	28	18	487
	Dobre	62	23	16	414
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	59	26	16	55
	Raz w tygodniu	62	26	12	468
	1-2 razy w miesiącu	52	26	22	198
	Kilka razy w roku	49	31	20	225
	W ogóle nie uczestniczy	49	18	33	132
Poglądy polityczne	Lewica	64	18	19	169
	Centrum	52	33	16	368
	Prawica	73	16	11	282
	Trudno powiedzieć	37	34	29	258

Tabela 3

		Do wyborów pozostało jeszcze kilka miesięcy. W trakcie kampanii wyborczej zdarza się, że ludzie zmieniają swoje zamiary, chęć głosowania na daną partię. W jakim stopniu jest Pan(i) przekonany(a), że w dniu wyborów zgłoszy Pan(i) na tę właśnie partię / koalicję partii?		Liczba osób
		Średnia na 10-punktowej skali	Odchylenie standardowe	
Ogółem		8,49	2,09	432
Płeć	Mężczyźni	8,58	2,10	221
	Kobiety	8,40	2,08	210
Wiek	18-24 lata	7,76	2,26	47
	25-34	7,85	2,08	73
	35-44	8,21	2,11	69
	45-54	9,00	1,57	60
	55-64	8,96	1,85	102
	65 lat i więcej	8,76	2,33	81
Miejsce zamieszkania	Wieś	8,47	2,09	144
	Miasto do 20 tys.	8,43	2,13	63
	20-100 tys.	8,52	1,91	83
	101-500 tys.	8,71	2,00	66
	501 tys. i więcej mieszk.	8,35	2,32	76
Wykształcenie	Podstawowe	8,68	1,92	78
	Zasadnicze zawodowe	8,70	2,00	89
	Średnie	8,53	2,17	165
	Wyższe	8,09	2,13	99
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	8,25	1,94	61
	Średni personel, technicy	7,82	2,37	15
	Pracownicy adm.-biurowi	8,23	2,35	23
	Pracownicy usług	8,91	1,54	24
	Robotnicy wykwalifikowani	8,40	2,44	31
	Robotnicy niewykwalifik.	9,00	1,76	16
	Rolnicy	8,54	1,95	32
Pracujący na własny rach.	8,40	2,12	23	
Bierni zawodowo	Renciści	8,51	2,25	32
	Emeryci	8,82	2,09	105
	Uczniowie i studenci	7,79	2,15	29
	Bezrobotni	8,15	2,38	22
	Gospodynie domowe i inni	9,00	1,50	18
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	8,08	2,14	54
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	8,86	1,64	34
	sekt. pryw. poza rolnict.	8,38	2,19	101
	prywatnym gosp. rolnym	8,66	1,75	25
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	7,94	2,41	49
	501-750	9,06	1,84	42
	751-1000	8,75	1,71	73
	1001-1500	8,80	2,15	82
	Powyżej 1500 zł	8,22	2,02	85
Ocena własnych war. mater.	Złe	8,59	2,24	56
	Średnie	8,37	2,10	183
	Dobre	8,57	2,03	193
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	8,70	1,94	26
	Raz w tygodniu	8,56	2,05	201
	1-2 razy w miesiącu	8,22	2,26	72
	Kilka razy w roku	8,57	1,85	85
	W ogóle nie uczestniczy	8,33	2,45	48
Poglądy polityczne	Lewica	8,32	2,29	84
	Centrum	7,91	2,27	133
	Prawica	9,03	1,68	168
	Trudno powiedzieć	8,53	2,04	46